

KÖNYVTÁROS

1979

9

244

027.4

a könyvtárak életéből

Kik és miért szüneteltetik a kölcsönzést?

(Kerületi
könyvtárak)

1968-ban széles körű felmérés készült 19 Fővárosi Szabó Ervin kerületi könyvtárban a 14 éven felüliek olvasásának folyamatoságáról, illetve a könyvtárhasználat szüneteltetésének okairól. A gyermekkönyvtárak is több alkalommal, legutoljára 1975-ben vizsgálták meg az olvasólétszám és a könyvtárból való kimaradás, illetve a lemorzsolódás összefüggéseit.

Az elmúlt évben a felnőttkönyvtárakban ismét foglalkoztunk a szüneteltetések okaival. Az 1968-as és az 1978-as vizsgálat szempontjai az összehasonlítás érdekében lényegében megegyeztek. Ebben a vizsgálatban is 19 könyvtár vett részt, a felnőttkönyvtárak fele, s egyaránt akadt köztük alap-, közép- és részleges felsőfokú feladat-körű intézmény. Ezek a könyvtárak három hónapon keresztül (április 1-től június 30-ig) adatlapot töltöttek ki minden olyan olvasóról, aki a könyvet csak visszahozta, de újat nem kölcsönzött. Az adatlapon feltüntették az olvasó nemét, korát, foglalkozását, tagsági idejét, a szüneteltetés okát, idejét, valamint a visszatérési szándékot. A könyvtárosok ezeknek az olvasóknak az adatlapjait további négy hónapon keresztül figyelték. A vizsgálat 7097 olvasót érintett: 53,6 százalékuk a hét hónap alatt nem tért vissza a könyvtárba; egy-két hétig 16,7, egy-két hónapig 13,5, háromtól hét hónapig 16,2 százalékuk szüneteltette a kölcsönzést.

A két vizsgálat adatainak összehasonlításakor a tagsági idő és a kölcsönzés szünetelése közötti összefüggés mutatja a legnagyobb eltérést: 1968-ban az egyéves tagsággal rendelkezőknek csak 13,9 százaléka szüneteltette kölcsönzését, 1978-ban viszont ez az arány 58,3 százalékra emelkedett! A nagy különbség az új olvasókkal való megfelelő foglalkozás fontosságára figyelmeztet, valamint jelzi az olvasói szokások változását is.

A kölcsönzést szüneteltetők foglalkozás szerinti megoszlásának szempontjából figyelemre méltó, hogy a munkások beiratkozási arányuknál kisebb mértékben maradnak távol a könyvtártól. Az elmúlt évben a beiratkozott olvasók 27,2 százaléka volt munkás, a kölcsönzést szüneteltetők közötti arányuk mindössze 21,3 százalék.

Vizsgálatunkban húszféle okot különböztettünk meg, hogy a lehető legpontosabb képet kapjunk a távolmaradást valóban kiváltó indokokról. A szüneteltetés okai gyakoriságuk szerint — százalékban kifejezve — a következők: *utazás 24,3, nem ér rá 14,3, tanulás 8,2, átmeneti elfoglaltság 8,0, pillanatnyi akadály 5,7, van otthon olvasni való 5,5, betegség 4,5, nem válaszolt 4,5, nem találta a keresett könyvet 3,1, csak helyben olvasott 2,9, költözés 2,7, késett a könyv visszaadásával 2,6, más kölcsönzőjegyet használja 2,4, családi ok 1,8, bevonul katonának 1,1, csak a tagságát hosszabbította meg a folyó évre 1,0, más könyvtárba jár 0,7, nem jó számára a kölcsönzési idő 0,2, a könyvtárosok magatartása 0,1, egyéb ok 6,4 százalék.*

Összehasonlítva az 1968-as és az 1978-as vizsgálódást, azt láttuk, hogy az első három ok nagyságrendjét tekintve mindkét esetben megegyezik. Míg tíz évvel ezelőtt a *nem ér rá*, a *tanulás* és az *utazás* volt a sorrend, most az *utazás*, a *nem ér rá* és a *tanulás* szerepelt a legtöbbször indokként. A felsorolt okok között nagyobb különbségeket a következőknél találunk (százalékos összehasonlításunkban előbb az 1978-as, másodikként, zárójelben pedig az 1968-as adat szerepel): *pillanatnyi akadály 5,7 (11,4); betegség 4,5 (11,1); nem találta a keresett könyvet 3,1 (1,6); csak helyben olvasott 2,9 (0,3).*

Az utóbbi két ok eltérése a már említett olvasói szokások változását fejezi ki, azt, hogy sokan csak egy meghatározott könyvért iratkoznak be a könyvtárba, valamint azt, hogy az emberek az olvasótermeket nagyobb mértékben veszik igénybe. Itt meg kell jegyeznünk, hogy az olvasótermeket azok is használhatják, akik nem tagjai a könyvtárnak.

Megvizsgáltuk a hét hónap alatt visszatért és a hosszú ideig távolmaradt, vagyis „lemorzsolódott” olvasók indokainak és a szüneteltetés indokainak összefüggését. Kevesebb ideig szüneteltették a kölcsönzést azok az olvasók, akik *tanulásra, otthoni olvasni valóra, utazásra* hivatkoztak, valamint arra, hogy *nem találták a keresett könyvet*. Ezeknek nagyobb része vissza is tért a felmérés ideje alatt. A *betegség, költözés, késedelmes könyvvisszaadás* miatt szüneteltetők nagyobb része viszont végleg távol maradt a könyvtártól. Ugyancsak érdemes volt az olvasók foglalkozása és a szüneteltetések közötti fő összefüggéseket feltárni. A munkásoknál és a szakmunkástanulóknl egyenlő arányban szerepel okként a *nem ér rá* és az *utazás*. 6,7 százalékuk nem találta a keresett könyvet, ezen adat mögött a továbbtanulókat, illetve azokat

találjuk, akik a munkájukhoz szükséges szakmájuk részénél a „valamilyen ok miatt nem ér rá” indok szerepel a legnagyobb mértékben, figyelemre méltó azonban a „van otthon olvasnivaló”, illetve a „csak helyben olvasás” magas aránya: 10,2 és 7,3 százalék. A közép- és a főiskolások — mint az várható volt — a legtöbb esetben a tanulást hozták fel indoknak, s nagy százalékuk hivatkozott az otthoni könyvekre, a helyben olvasásra, valamint a „nem találta a keresett könyvet” okra. A tisztviselő, alkalmazotti és az egyéb foglalkozási kategóriában a legmagasabb az utazási indok megnevezése.

A szüneteltetések okainak összegezéseként megállapíthatjuk, hogy azok jórészt könyvtáron kívüli tényezőkön alapulnak, mindössze 6,6 százalék mutat a könyvtár hibájából kiváltott olyan indokra, mint a „nem találta a keresett könyvet”, a „késés” és a „nem jó a kölcsönzési idő”.

Megjegyezzük, hogy a cikkben említett jellemzők természetesen a hálózati átlagot tükrözik, a könyvtárak között kisebb-nagyobb eltérések mutatkoznak. Minden könyvtárnak a saját és a hálózati tapasztalatok alapján kell további feladatait meghatároznia, hogy a beiratkozottak valóban rendszeres olvasókká váljanak. Ennek érdekében a legfontosabb tennivalóik: az elmélyült egyéni foglalkozás az új beiratkozókkal, illetve a gyermekkönyvtárból átkerülő fiatalokkal, a partnerkapcsolatok szélesítése, mélyebbé tétele, a könyvtárak új szolgáltatásainak népszerűsítése.

Dr. Kiss Jánosné
a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár munkatársa